

SAVONLINNAN OOPPERAJUHLAT JA MATKAILU

Eero Rantala

*”Paikalta tältä palasen,
maat’ ihanaista isien,
sä näet nuorukainen”,*

runoili Johan Ludwig Runeberg. Muistokivi seisoo tänä päivänä Punkaharjun läpi menevän vanhan tien poskessa.

Aino Ackté häikäisi Pariisin Oopperassa 1897-1903, New Yorkin Metropolitan-oopperassa 1904-06 ja useilla muilla kansainvälisillä estradeilla. Hän oli Gounod’n Faustin Margareta ja R. Straussin Salome – “the one and only one”, kuten arvostelut totesivat. Mutta hänen sydämensä oli Suomessa. Niinpä vieraillessaan Olavinlinnassa 1907 Nuor-suomalaisten juhlassa hän sai idean aloittaa oopperajuhlien järjestäminen linnassa.

Ackté perusteli ajatustaan luonnon hurmaavalla kauneudella, kansan musikaalisuudella ja Olavinlinnan erinomaisella sopivuudella juhlien pitopaikaksi. Linnahan oli valmistunut Åke Akselinpoika Tottin johdolla vuonna 1475 Ruotsin turvaksi Venäjää vastaan. ”Olavinlinnan oopperakausi vuosittain uusiutuvana viittaa vähitellen tien ulkomaalaisille matkailijatulville maahamme. Suomi tulee tämänkin kautta tunnetummaksi ja samalla Suomen suomalaisen taide esitettynä Suomen sydämessä”. Näin siis Ackté jo tuolloin myös matkailullisin mieltein.

Juhlien järjestäminen oli alusta asti taistelua; taistelua rahan ja yhteistyökumppaneiden saamiseksi sekä ennakkoluuloja vastaan. Savonlinnan kaupunki tuki hiukan juhlia ns. viinarahoistaan. Onnistuttuaan järjestämään juhlat 1912-1916 ja vielä 1930 Aino Ackté katkerana luopui yrittämisestä. Vasta tuolloin Savonlinnassa ymmärrettiin, että hän ei ollut kerännyt itselleen voittoja herrojen juhlista, vaan rahoittanut niitä – viimeisenä vuonna jopa 150.000 markalla omasta kukkarostaan. Hänen räiskyvä persoonansa poistui savolaisesta pik-

kukaupungista.

Vuonna 1955 kuitenkin säveltäjien Yrjö Kilpisen ja Ahti Sonnisen sekä paikallisten aktiivien toimesta saatiin aikaan Savonlinnan Musiikkipäivät, jotka onnistuneina loivat perustan alkaa uudelleen pohtia oopperajuhlien elvyttämistä. Uudet Savonlinnan Oopperajuhlat alkoivat sitten vuonna 1967, ensimmäisenä oopperanaan Beethovenin Fidelio. Vaikka Oopperajuhlat joutui taloudelliseen kriisiin jo 1970-luvun alussa, oli juhlien vaikutus alkanut tuntua sekä maamme musiikkielämässä että alueen matkailussa.

Ratkaisevaksi nykymuotoisten juhlien kehitykselle muodostui kuitenkin valtakunnallisen kannatusyhdistyksen perustaminen vuonna 1972 ja Martti Talvelan lupautuminen juhlien taiteellisen toimikunnan puheenjohtajaksi. Martti Talvelan tulisielu nosti taiteellisesti juhlat kansainväliselle huipputasolle. Kaupunginjohtaja Viljo Virtasen voimakas tuki ja myönteinen näkemys juhlien vaikutuksesta kaupungin matkailulle ja kehitykselle oli tae pikkukaupunkimaisuuden väistymisestä. Talvela totesi jo vuonna 1973: ”Olen varma, että oman kansallisen avartavan merkityksensä lisäksi juhlat vievät tietoisuutta Suomesta ja suomalaisista sekä heidän kulttuuritahdostaan miljoonien ihmisten tietoisuuteen ja kutsuvat tänne vieraita läheltä ja kaukaa.” Sekä Ackté että Talvela ajattelivat siten myös koko Suomea ja sen kansainvälistä matkailumainetta.

Oopperajuhlien johtajana Martti Talvelan jälkeen vuosina 1981-84 toiminut Timo Mustakallio oli 1970-luvun alussa perustanut nimeään kantavan säätiön. Sen rahoittamana aloitettiin Timo Mustakallio -laulukilpailujen järjestäminen vuonna 1974. Joka toinen vuosi järjestettävät kilpailut ovat muo-

*Oopperafestivaalin vaikuttava kulissi on esimerkki varhaisesta pohjoismaisesta yhteistyöstä: sen rakennutti tanskalainen Ruotsin valtakunnan suojaksi Suomeen, ja se nimettiin Norjan kansallispyhi- myksen mukaan!
(Kuva: Risto Hemming, 2008)*

dostuneet merkittäväksi suomalaisten laulajakyy-
kyjen katselmustilaisuudeksi, joka on saavuttanut
yleisön laajan suosion. Vuodesta 1991 on kilpailun
yhteydessä myös jaettu Suomen Kulttuurirahaston
Eero Rantala -rahaston tunnustuspalkinto. Ooppe-
rajuhlien vetovoimaa pyrittiin edelleen lisäämään.

Savonlinnan Musiikkipäivät jatkoivat vuosittain
korkeatasoisia mestarikurssi- ja konserttiohjelmia-
an toiminnanjohtajanaan 1957-78 Savonlinnan
Musiikkiopiston rehtori Pentti Savolainen ja 1978-
84 pianisti Ralf Gothóni. Savolainen oli Ooppera-
juhlien johtaja 1987-1991 ja sittemmin professori,
Gothóni myöhemmin niinikään Oopperajuhlien
johtaja ja professori. Musiikkipäivät liitettiin Oop-
perajuhliin 1984, nimi muutettiin Savonlinnan Ka-
marimusiikki-instituutiksi ja edelleen Aino Ackté
-instituutiksi. Oopperajuhlat kuitenkin syystä tai
toisesta vieroksui instituuttia, eikä se enää kehitty-
nyt aikaisempaan tapaan.

Niinpä vuonna 2002 perustettiin valtakunnal-
linen Savonlinnan Musiikkiakatemian Kannatus-
yhdistys ja Akatemian toimintaa vetämään astui
jälleen Ralf Gothóni. Toiminta on konsertteineen
sekä kansainvälisine mestarikursseineen Suomes-
sa ja ulkomailla jälleen myös laajasti arvostettu.
Savonlinnan kaupungin taloudellisesta tuesta sekä
yhteistyöstä Oopperajuhlien kanssa neuvotellaan

jatkuvasti, järjestetään ns. yhteistyössä pari kon-
serttia ja sitten taas neuvotellaan.

Vuoden 1986 alusta aloitti toimintansa Savon-
linnan Oopperajuhlat Oy, joka perustettiin har-
joittamaan oopperajuhlien puitteissa tapahtuvaa
liiketoimintaa. Tavoitteena oli tukea Juhlien kannat-
usyhdistystä sekä laajentaa liiketoimia niille osa-
alueille, joilla yhdistys ei voinut veroseuraamuksita
toimia. Yhtiön perustaminen oli hämmästyttävä
elämys mukana olleille. Niin suurta ennakkoluulo-
jen määrää ei ollut koettu sitten Acktén ja Talvelan
päivien. Tämän kirjoittajankin piti käydä SDP:n val-
tuustoryhmän kokouksessa vannomassa, että han-
ke ei vaaranna Savonlinnan asemaa Juhlilla. Vas-
tustuksen keskeisin perustelu Savonlinnassa oli se,
että "Helsingin herrat, jotka muutenkin vain käyvät
itseään juhlilla näyttämässä, haluavat kaapata Juh-
lat". Kaapata siis Juhlat, joiden kokonaisrahoituk-
sesta, 7,9 milj. euroa vuonna 2010, kaikkiaan 4,8 %
eli 380.000 euroa tulee Savonlinnan kaupungilta.

Matkailun kannalta tärkeää oli Oopperajuhlien
juhlakauden pidennys, joka Ralf Gothónin toimies-
sa juhlien taiteellisena johtajana toteutettiin ensi
kerran vuonna 1987. Nyt neljän viikon pituisiksi
laajentuneet juhlalat toteutettiin lisäviikon osalta
ulkomaisen oopperatalon vierailuna. Ensimmäise-
nä vierailijana Estonia-teatteri Eestin neuvostota-

Vuonna 1989 Savonlinna vastaanotti poikkeuksellisen korkea-arvoisia vieraita Oikealta kuningas Kaarle XVI Kustaa, kuningatar Silvia, puheenjohtaja Eero Rantala, maaherra J. Juhani Kortessalmi, professori Pentti Savolainen, presidentti Mauno Koivisto sekä kaupunginjohtajan puoliso rouva Methel. Kuninkaan isoisänisä Kustaa V kävi Olavinlinnassa Itä-Suomen matkallaan 1925

savallasta, sitten Beijingin Ooppera jne., ensi kesänä jälleen Tukholman Kuninkaallinen Ooppera. Juhlakauden pidennyksellä Oopperajuhlat halusi palvella Savonlinnan elinkeinoelämää ja matkailua.

Olavinlinnan lisäksi Savonlinnan seudun matkailun kulmakiviä ovat perinteisesti olleet Punkaharju ja sisävesiliikenne. Kun Keisari Aleksanteri I vuonna 1803 vieraili Punkaharjulla hän ihastui harjunäkymiin niin, että pani liikkeelle alueen hankkimisen kruunulle ja suojelupäätöksen, jotka toteutuivat vuonna 1845. Alueelle pykättiin metsän-

vartijan talo, jonka paikalle 1800-luvun lopulla rakennettiin Valtionhotelli. Myöhemmin rakennettiin vielä hotelli Finlandia. Sittenmin alue on saanut kuntoutuskeskus Kruununpuiston, vapaa-ajan keskus Kesämaan sekä Suomen metsämuseon ja Metsätietokeskus Luston.

Alueen taiteellisen vetovoimaisuuden kasvua merkitsi Taidekeskus Retretin luolaston ja näyttelytilojen rakentaminen. Helsinkiläinen taidekauppias Pekka Hyvärinen uskaltanut sinänsä täysin epärealistiseen hankkeeseen ja sai rahoittajat mukaansa. Näin Punkaharjun kallioon louhittiin valtava luolasto sekä konserttisali 800 hengelle ja maan päälle rakennettiin niin ikään suuret näyttelytilat. Hanke ajautui jatkuviin taloudellisiin vaikeuksiin ja on sittemmin ollut pankin perustaman säätiön hoidossa. Oopperajuhlat järjesti Retretissä useita konsertteja ja oopperaesityksiä 1980-90-luvulla. Tärkeä kokeilu olivat Oopperajuhlien ns. Talvijuhlat korkeatasoisine ohjelmineen, mm. Offenbachin ooppera Orfeus Manalassa. Kannattamattomina oli Talvijuhlista kuitenkin luovuttava. Kaikista eri vuosina kokemistaan vaikeuksista huolimatta on Retretti nykyään tärkeä matkailukohde ja osa Punkaharjun vetovoimaa.

Muutamien henkilöiden rohkeudella aloitettiin myös Savonlinnan Balettijuhlat pääasiallisena motiivina matkailukauden edelleen pidentäminen Savonlinnassa. Juhlien kohtalona on kuitenkin ol-

lut näivettyä resurssiongelmiin sekä henkiseen ahtauteen saada sijansa alueen musiikkitarjonnan kirjossa. Aivan kohtuutonta on tietenkin, että ne yksityishenkilöt, jotka vaikuttaakseen myönteisesti Savonlinnan matkailukauden pidentämiseen ryhtyivät juhlien lainojen takaajiksi nyt saavat tuntea kivut ja säryt omissa nahoissaan.

2000-luvun alussa Erkki Melartin -seura, Savonlinnan Musiikkiopisto sekä muutamat paikalliset aktiivit aloittivat erittäin mielenkiintoisten ja nuorille haastavien Erkki Melartin -Kamarimusiikkiläisjuhlajärjestämisen. Ajankohdaksi valittiin marraskuu, jotta matkailua rospuuttokautena saataisiin lisätyksi. Tapahtuma kokoa musiikkiopistoista kautta maan lahjakkaita ensemblejä osoittamaan taitojaan ja kilpailemaan korkeatasoisten tuomarien ja yleisön arvioitavina.

Minkälaiseksi on sitten muodostunut Oopperajuhlien yleisö, lukumäärältään n. 60.000 henkeä näytäntökautena? Minkälainen taloudellinen merkitys tällä on alueelle?

Viimeisimmän, vuodelta 2009 olevan kävijätutkimuksen mukaan 54 %:lle vierailijoista Oopperajuhlat oli ainoa syy tulla Savonlinnaan. Puolet juhlilla kävijöistä on Etelä-Suomen läänistä; Savonlinnan seudulta 13 %. Akateemisen tutkinnon suorittaneita on niinkään noin puolet, ensikertalaisia 17 % ja ulkomaalaisia 8 %. Yksityishenkilöitä on 96 %. Eri tahojen kutsumina vieraina tai isäntinä/emäntinä on 4 %. Näin vähäinen on siis juhlilla näyttäytyvien, kutsuttujen "herrojen" osuus. Noin 50.000 kotimaista ja noin 5.000 ulkomaista vierasta Savonlinnan alueen ulkopuolelta käy siten jättämässä matkailutuloa alueelle.

Hotelleissa yöpyi 54 % vierailijoista, tuttavissaan tai sukulaisissaan 23 %. Yhden yön matkailijoita oli 40 %, kahden yön 28 % ja yli viiden yön 17 %. Tärkein motiivi vierailla Oopperajuhlilla oli 77 %:lle elämys, toiseksi tärkein 49 %:lle musiikin harrastus ja edelleen 39 %:lle tunnelma. Keskimäärin visiitin aikana seurattiin 1,38 oopperaa ja 0,15 konserttia. Kaiken kaikkiaan lähes puolet vieraista piti erilaisia oheistapahtumia tärkeinä eli antoi vihjeen mitä tulisi alueella kehittää.

Viimeisin taloudellisista vaikutuksista alueella tehty tutkimus vuodelta 1999 osoitti, että ulkopaikkakuntalaiset Oopperajuhlilla kävijät jättivät matkailutuloa n. 142 milj. mk (23,5 milj. euroa) eli nykyrahassa n. 30 milj. euroa kesässä. Luvussa eivät ole mukana vaikutukset lähiseutukuntiin,

kuten Mikkeliin ja Lappeenrantaan. Esiintyvien taiteilijoiden ja muun henkilökunnan kulutusluvut tai sukulaisille ja tuttaville aiheutuneet vierailun lisäkulut eivät myöskään sisälly lukuihin. Rahan käyttö kohdistui seuraavasti: kulttuuri 45 %, kauppa 17 %, ravintolat 13 %, majoitus 12 %, huoltamot 7 % ja muu 6 %.

Oopperajuhlat työllisti omassa organisaatiossaan kesän aikana välittömästi n. 360 henkilöä, joiden palkkatulovaikutus oli 33 milj. mk eli nykyrahassa n. 7,3 milj. euroa. Verotuloja alueelle jäi noin 7,8 milj. mk eli nykyrahassa n. 1,6 milj. euroa. Kaupungin avustus Juhlille on siis mainittu 380.000 euroa. Oopperajuhlien 7,9 milj. euron kokonaisbudjetista vuonna 2010 muodostivat lipputulot 69 %, valtionapu 10,5 %, sponsorointi 8,2 %, kaupungin avustus 4,8 %, vuokra-avustus 3,6 %, lahjoitukset 1,0 % ja muu 2,7 %.

Toimittuani pitkään Juhlien eri luottamustehtävissä ja savonlinnalaisten kanssa yhteistyössä uskallan hiukan arvioida kokemaani myös matkailun kannalta.

Paljon on alueella matkailun edellytysten eteen työtä tehty, välillisesti ja välittömästäkin.

Savonlinnan alue on kesämatkailukohde. Talvi-kausi on ollut matkailullisesti erittäin vaikea.

Tulee mieleen Oopperajuhlien johtajana vuosina 1987-90 toimineen Walton Grönroosin kuvaus ensimmäisestä talvestaan Savonlinnassa: "Kadulla tuli tuulessa vastaan vain tyhjä nakkipaperi ja sekin oli yksin!" Onneksi talvimatkailun ongelmaan ollaan nyt tarttumassa monenlaisin yksityisin suurhankkein. Toivottavaa vain on, että taloudelliset Retretti-kokemukset eivät jälleen toistu.

Alueen elinkeinoelämä on varsin pien- ja palveluyritysvaltaista sekä matkailusta riippuvaista; suuria yrityksiä on vain muutama. Matkailun tärkeä kesäinen elementti on aina ollut sisävesiliikenne, mutta erityisesti sekä rautatie- että lentoliikenne ovat taistelleet matkustajamäärien vähäisyyden kanssa. Tämä ongelma on ikään kuin entisellä linnalla "joko nokka tervassa tai pyrstö tervassa". Jollei ole matkustajia ei ole liikennettä; jollei ole liikennettä ei ole matkailijoita. Koko alueen vetovoimaisuuden kasvattaminen yhteistoimin on siis keskeisessä asemassa. Viisaita päitä pitäisi löytää ja lyödä yhteen.

Oma ongelmansa on tuotteiden ja palvelujen hinnoittelu sesonkiaikana. Paikallisessa sanomalehdessä kiinnitettiin jo vuonna 1912 huomiota tuolloisen oopperajuhlaviikon aikana tapahtuvaan hintojen

nousuun seuraavasti: "Mutta annas kun sattuu sellaisia suurempia väenkokouksia kuin viime viikolla, silloin suorastaan nyljetään vieraat putipuhtaiksi ... ja niin ahdisti kallis aika muukalaisia joka puolelta. Ei siis ihme, että useat varsinkin maalaisväestöstä arvelivat viimeisimmän kerran tulleen savonlinnalaisten nyljettäväksi." Kaupungin matkailuelinkeinon kanssa on tästä aiheesta käyty neuvotteluja sitten seuraavat sata vuotta.

Varsin kaukonäköiseksi luonnehtisin hanketta – joka tosin kuivui kokoon jo alkuvaiheessa – jossa lähdettiin kaavailemaan korkean tason Eurooppa-Venäjä -konferenssien järjestämistä yhdistyneenä Savonlinnan musiikkitapahtumiin. Pitkän tähtäyksen ajatuksena oli kehittää Savonlinnasta asteittain tietynlainen Pohjolan "Davos", jossa kansainväliset huippupoliitikot sekä talouden ja kulttuurin edustajat olisivat kokoontuneet vuosittain suureen tapahtumaan. Tällainen hanke olisi luonnollisesti vaatinut edistykseen ns. "hullun" vetäjän sekä julkisvallan ja elinkeinoelämän kaiken tuen. Mutta ajatus osoittaa, että luova veri on kiertänyt...

Mutta alueella on jotain, jota ehkä Helsinkiä lukuun ottamatta ei muualla Suomessa löydy. Savonlinnassa olisi edellä kuvatulla tavalla erinomainen musiikkiklusteri. Sen hyödyntämiseen olisi määrätietoisesti ryhdyttävä. Tavoitteena tulisi olla

elinkeino- ja palvelutoiminnan synnyttäminen musiikin tekemisen ympärille yrityshautomoineen jne. Onhan maassamme jo useita innovaatiokeskuksia ja informaatio- tai bioteknologian ympärille syntyneitä kehityskeskuksia. Sekä yksityistä että julkista riskirahaa käytetään jatkuvasti näihin tarkoituksiin huomattavia summia; tutkimuksen ja tuotekehityksen osuushan Suomen BKT:sta on eurooppalaisittain korkea lähes 4 %.

Musiikkiklusterin kehittäminen vaatii kuitenkin ensinnäkin sen, että sen olemassa olo tunnustetaan suurena taloudellisena mahdollisuutena. Toiseksi kehittäminen vaatii yhteistoimintaa, johon lähtevät mukaan kaupunki, ympäristökunnat, valtio, alueen elinkeinoelämä, kaikki alueella toimivat musiikki- ja taidelaitokset, yksityiset ja julkiset riskisijoittajat, musiikin ja musiikkiteknologian ammattilaiset jne. Kolmanneksi musiikkiklusterin luominen vaatii avointa ja ennakkoluulotonta mieltä, kateudesta luopumista sekä toisten ansioiden vilpittöntä tunnustamista.

Taaksepäin katsottaessa on Savonlinnan alueen taide-elämän koko kirjo syntynyt voimakkaiden, tahdonvoimaisten ja ennakkoluulottomien yksilöiden aloitteista. Löytyisikö tulevan musiikkiklusterin kehittämiseen samanlaisia taistelijoita, vai eikö 2010-luvulla ole heidän aikansa?

Eero Rantala

Toimitusjohtaja

Savonlinnan Musiikkiakatemian valtuuston puheenjohtaja 2002-

Pop/jazz-konservatorion Säätiön hallitus 1989-

Savonlinnan Oopperajuhlat 1978-:

- ▶ johtokunnan jäsen 1978-79,
- ▶ puheenjohtaja 1980,
- ▶ valtuuston puheenjohtaja 1981-94,
- ▶ kunniapuheenjohtaja 1994-

Eka-yhtymän pääjohtaja 1981-94

Valtioneuvoston jäsen 1975-76 sekä 1977-79

Kuva sivulla 11

Julkaisuja

Savonlinnan Oopperajuhlat, vuosittaiset juhlakirjat 1967-2009

Pentti Savolainen: Savonlinnan Oopperajuhlat 75 vuotta, 1987

Pekka Hako: Unohtumaton Martti Talvela, 2004

Savonlinnan Oopperajuhlien taloudelliset vaikutukset, Itä-Suomen Matkailun Kehitys Oy, 1999

Pentti Savolainen: Martti Talvela; elämän valo ja varjoja, 2007

Savonlinnan Oopperajuhlien kävijätutkimus, Dagmar Oy, 2009